

DEN DANSKE FRUGT- OG GRØNTSEKTOR: UDVIKLING, UDFORDRINGER OG MULIGE INITIATIVER

Ph.D., cand. agro. & merc. Henning Otte Hansen
Fødevareøkonomisk Institut, Københavns Universitet
hoh@foi.dk

Den danske frugt- og grøntsektor har i de senere år været inde i en stagnation med faldende vækst, produktion og indtjening. Dette er på trods af, at netop frugt og grøntsager spiller en væsentlig rolle i den sundhedsbølge, som for tiden breder sig i den vestlige verden.

På den baggrund er det vigtigt at få identificeret de udfordringer, som den danske frugt- og bærsektor står overfor. Her er der tale om både interne forhold (styrker og svagheder) og eksterne forhold i omverdenen (trusler og muligheder). Der er her en række forhold, som er af afgørende betydning for sektorens konkurrenceevne og fremtid. På den baggrund kan der opstilles en række mulige tiltag og initiativer, som kan være med til at skabe fornyet bæredygtig vækst i sektoren.

Her har både producenter, salgs- og forarbejdningssektoren og det offentlige en rolle at spille, såfremt der skal findes og iværksættes løsninger.

Frugt- og grøntsektoren – et overblik

Den danske frugt- og grøntsektor er på mange måder en kompleks, vidtfavnende og uensartet sektor:

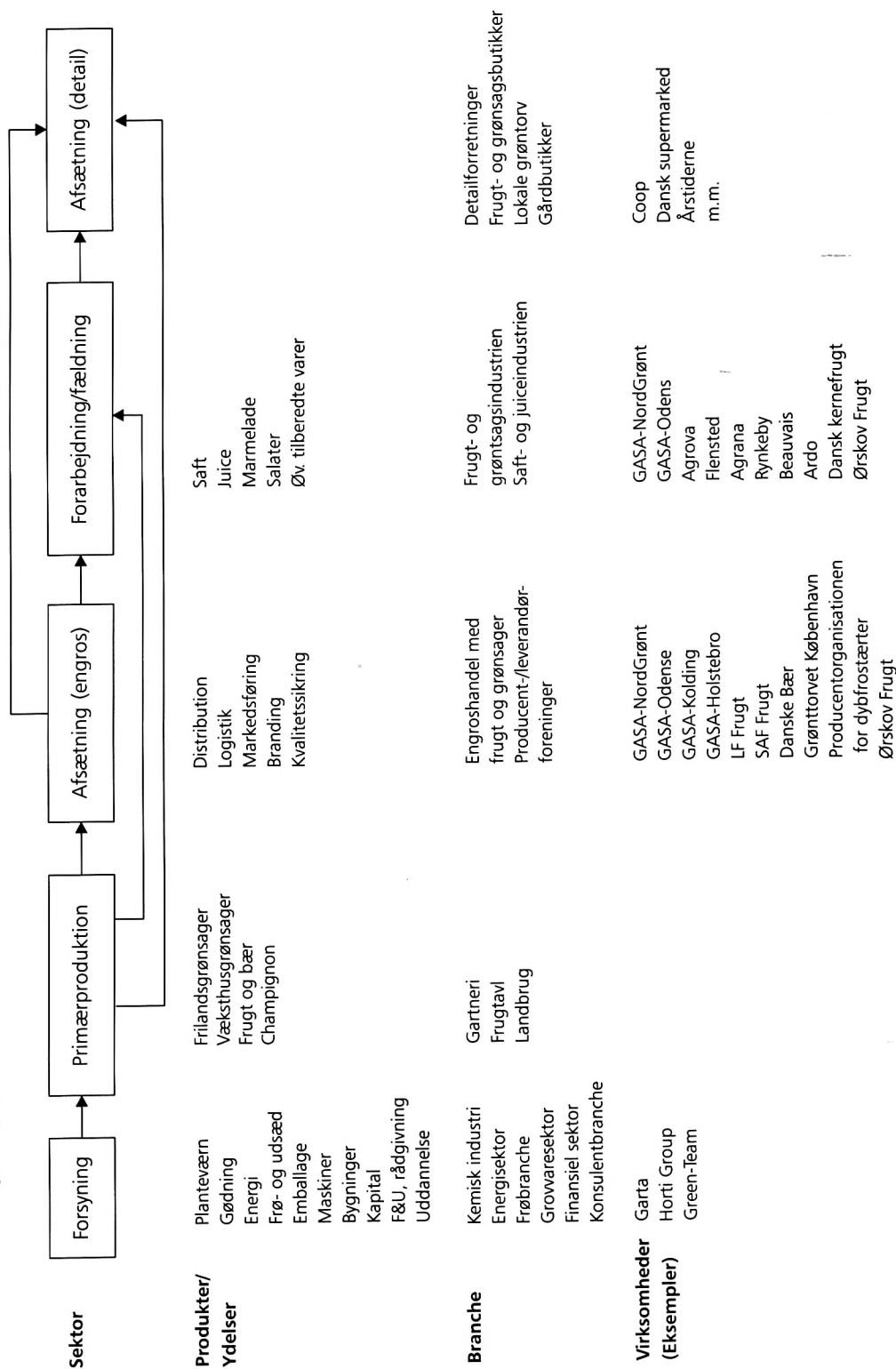
Den *vertikale* værdikæde dækker alle led fra forsyning, primær-produktion, engrosafsætning, forarbejdning og til endelig afsætning.

Den *horizontale* dimension dækker produktionsgrenene frilandsgrøntsager, vækst-

husgrøntsager, frugt og bær samt champignons. Dertil kommer, at produktionen finder sted på både gartnerier og deciderede landbrug. Endeligt kompliceres det af, at frugt- og grøntsektoren sammen med blomster- og potteplantesektoren er en del af gartnerierhvervet.

Denne delvise sammenblanding med landbrugserhvervet betyder også, at datagrundlaget til tider kan være usikkert, da det i hvert

Figur 1.
Den danske frugt- og grøntsektor

enkelt tilfælde afhænger af, hvordan man definerer og afgrænser frugt- og grøntsektoren.

Den danske frugt- og grøntsektor har dermed både horisontale og vertikale dimensioner, og der optræder både virksomheder, brancher og produkter i sektoren.

Figur 1 illustrerer således elementer og flows i den danske frugt- og grøntsektor.

Figur 1 viser:

- værdikæden (sektorer og flow) fra forsyningsleddet til afsætning i detaillerede.
- eksempler på væsentlige produkter eller serviceydelser, som indgår i hvert enkelt led i værdikæden.
- eksempler på væsentlige brancher (homogene grupper af virksomheder) i hele værdikæden.
- eksempler på virksomheder i hele værdikæden.

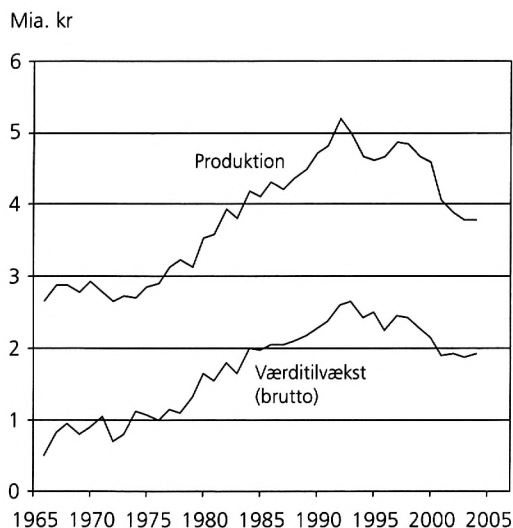
Gartneriets og frugt- og grøntsektorens samfundsøkonomiske betydning

Den danske gartneriproduktion under ét havde pæne vækstrater i 1970'erne og 1980'erne og frem til midten af 1990'erne, hvor væksten aftog, og der har siden været en næsten konstant nedgang. Nedgangen gælder både produktionen og værditilvæksten i erhvervet, jfr. figur 2.

Som det ses af figuren, er produktionsværdien faldet med 25 pct. siden starten af 1990'erne. Såfremt udviklingen i 1980'erne havde fortsat, ville produktionen have været omtrent dobbelt så stor som i dag. Der er dermed et betydeligt »efterslæb«. Figuren antyder dog, at kurven ser ud til at være knækket, og at nedgangen i de allerseneste år er standset.

Figur 2.

Dansk gartneris produktion og værditilvækst, 1966-2005. 2000-priser

Kilde: Egne beregninger på grundlag af Danmarks Statistik (2008).

Udviklingen har været meget forskellig fra produktionsgren til produktionsgren.

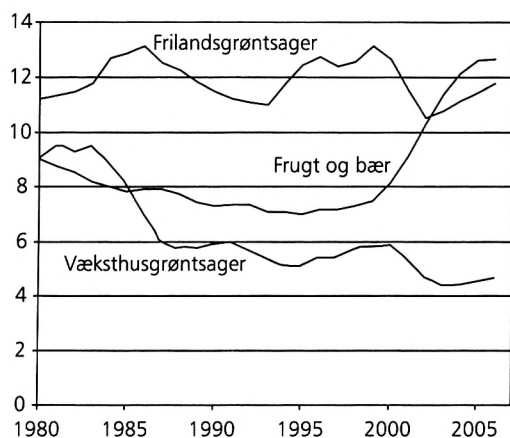
Generelt kan man se, at produktionen af potteplanter er steget betydeligt og har fået en stigende andel af den samlede gartneriproduktion. Potteplanter udgør i dag knap 60 pct. af den samlede gartneriproduktion. Derimod har især afskårne blomster samt frugt og bær fået en faldende andel af produktionen, jfr. figur 3.

Frugt- og grøntsektoren står for ca. 30 pct. af den samlede produktionsværdi i gartnerisektoren, og denne andel har været relativt konstant i de seneste årtier.

Inden for frugt- og grøntsektoren er der dog sket betydelige forandringer, jfr. figur 3.

Frugt og bær har haft en næsten konstant faldende andel, mens væksthushavregtsager i de allerseneste år har haft en kraftig vækst.

Figur 3.
Produktionsværdi for de enkelte produktionsgrene i den dansk frugt- og grøntsektor, 1980-2006. (Pct. af samlet produktionsværdi i gartneriet)

Kilde: Egne beregninger på grundlag af Danmarks Statistik (flere årgange).

Der kan være flere forklaringer på, at nogle sektorer vokser, mens andre stagnerer.

For det første har nogle sektorer være udsat for et større konkurrencepres end andre. Konkurrenceevnen er måske for lille, og man bliver presset af udenlandske virksomheder, som har lavere omkostninger, bedre produktionsvilkår, eller lignende. I dette tilfælde er den lave vækst således et resultat af en for dårlig konkurrenceevne.

For det andet kan en lav vækst også skyldes, at en virksomhed ikke magter at tilpasse sig og udvikle sig til markedets behov. Manglende evne til innovation eller internationalisering kan således før eller siden betyde, at afsætningen bliver vanskelig, og at vækstmulighederne derfor reduceres.

For det tredje kan lav vækst imidlertid også skyldes, at hele markedet udvikler sig svagt.

Nogle varegrupper – herunder fødevarer – har en relativt lille efterspørgselsvækst. Når befolkningens indkomst stiger, stiger forbruget af fødevarer ikke tilsvarende, fordi »man jo kun kan spise sig mæt én gang«. Især forbruget af grøntsager har en lav vækst ved stigende indkomst. Omvendt vil forbruget af blomster stige relativt meget, når indkomsten stiger.

En lav vækst kan dermed forklares med enten for svage virksomheder, for dårlige produktionsvilkår eller for lav markedsvækst. Alle tre forklaringer har betydning i frugt- og grøntsagssektoren, som er repræsenteret af både høj- og lavvækstsektorer.

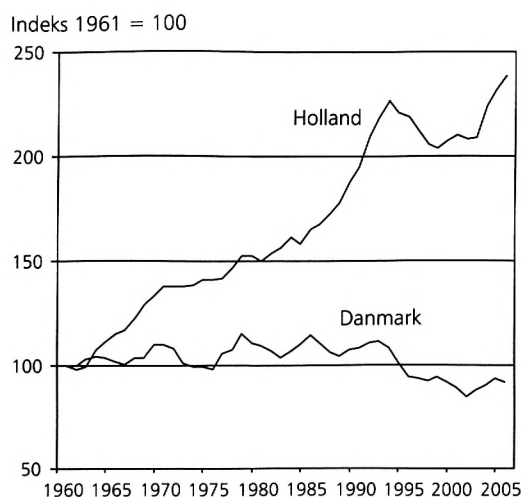
En del af frugt- og grøntsektorens samlede produktion og værdiskabelse finder sted i frugt- og grøntsagsindustrien samt i engrosledet. Alt i alt sker der en værditilvækst på ca. 1½ mia. kr. i de to sektorer.

Nøgletal for de to sektorer for de senere år (2003-2005) viser også tegn på stagnation:

- Resultat efter skat, egenkapital og investeringer i perioden er faldet i begge sektorer.
- Forarbejdningsindustrien har haft faldende resultat efter skat, og resultatet er mere end halveret i perioden.
- I alt er der ansat knapt 3.000 personer (årsværk) i de to sektorer.
- Beskæftigelsen er svagt stigende i engros-handlen, mens den er faldet 13 pct. på to år i forarbejdningsindustrien.

Frugt- og grøntsektorer i andre lande har også oplevet en stagnation eller nedgang i 1990'erne. Den hollandsk frugt- og grøntproduktion havde også en nedgang i midten af 1990'erne, men faldet varede kun et par år. Udviklingen vendte relativt hurtigt, og

Figur 4.
Udvikling i frugt- og grønsags-
produktion i Danmark og Holland,
1961-2006 (mængder)

Kilde: Egne beregninger på grundlag af FAO (2008).

frugt- og grønsagsproduktionen er nu den højeste nogensinde, jfr. figur 4.

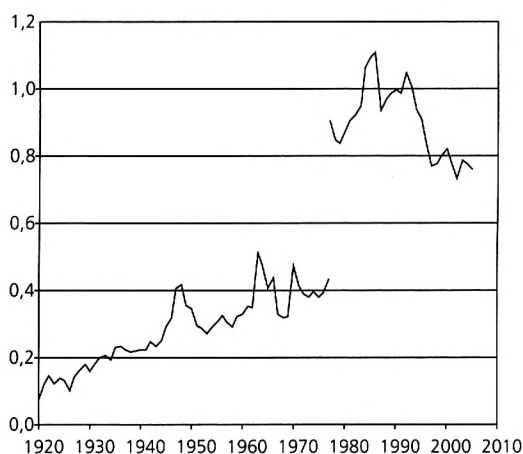
Som det ses, har den danske og hollandske produktion af frugt og grøntsager udviklet sig i hver sin retning de seneste årtier. Den forskellige udvikling er vel og mærket sket i en periode med øget harmonisering af handelsvilkår, indre markeder, større økonomisk integration m.m.

Producent- og produktionsstruktur

Produktionen af gartneriprodukter beslaglægger knap 20.000 ha. svarende til ca. 0,75 pct. af det dyrkede areal i Danmark.

Mens både det dyrkede areal og landbrugsarealet er faldet betydeligt gennem flere årtier i Danmark, har gartneriarealet udviklet sig anderledes: Gartneriprodukter har haft en stigende andel af det samlede landbrugsare-

Figur 5.
Gartneriprodukternes andel af det
samlede landbrugsareal

Anm.: Databrud i 1977.

Kilde: Egne beregninger på grundlag af Danmarks Statistik (flere årgange)

al gennem 1900-tallet frem til midten af 1980'erne, hvorefter der har været en betydelig nedgang, jfr. figur 5.

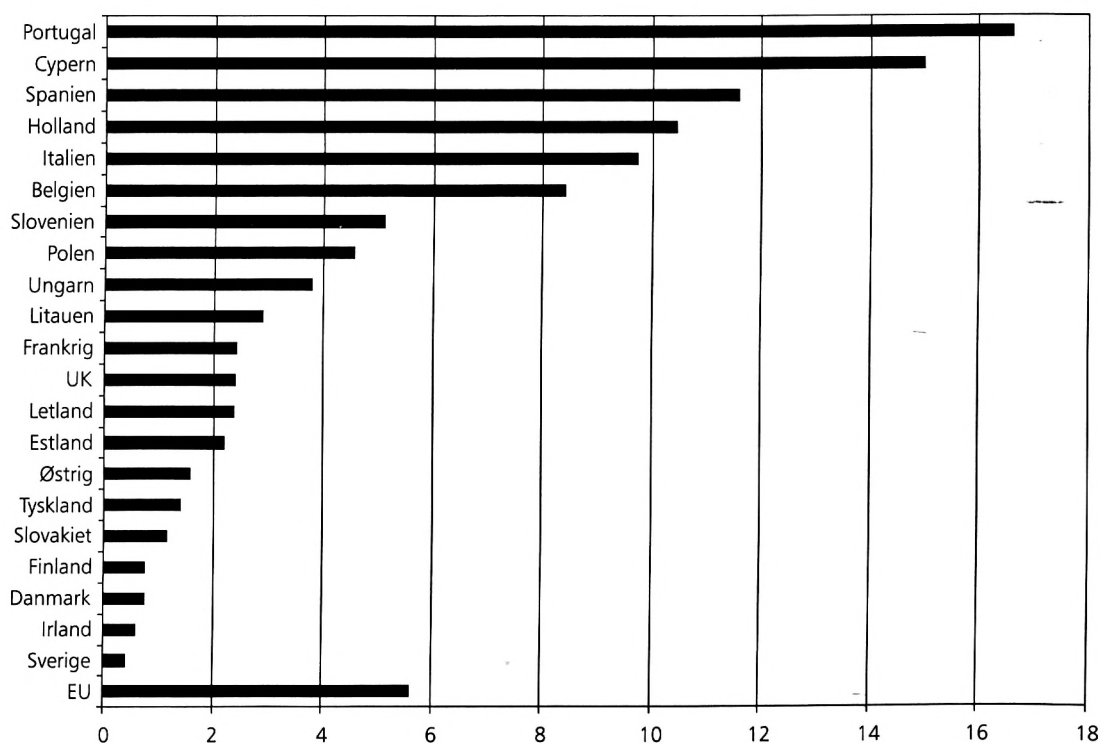
Frugt og grøntsager er langt den vigtigste produktionsgren, når man ser på arealanvendelsen.

Set i forhold til resten af EU spiller frugt- og grønsagsproduktionen i Danmark en beskeden rolle, målt ud fra arealet. For EU som gennemsnit står arealet med grøntsager og frugttræer (excl. væksthuse og vindruer) for godt 2½ pct. af det samlede landbrugsareal. Det betyder bl.a., at Danmark hører til blandt de lande i EU, hvor arealet med gartneriprodukter beslaglægger den mindste andel af landbrugsjorden, jfr. figur 6.

Udviklingen i EU i de seneste år går generelt i retning af et mindre areal med gartneriprodukter.

Strukturen i frugt- og grønsagsgartnerier går

Areal med frugt og grøntsager i pct. af hele landbrugsarealet (2005)

Kilde: Egne beregninger på grundlag af Europa-Kommissionen (2008) og FAO (2008).

– ligesom i hele jordbrugssektoren – i retning af færre men større bedrifter. Fra 1980 til 2006 er antallet af frugt- og grønsagsgartnerier faldet med ca. 2/3 (68 pct.), nemlig fra 1.550 til 525, jfr. figur 7.

I samme periode er antallet af landbrugsbedrifter faldet med godt 60 pct. I store træk er der således tale om en ensartet trend m.h.t. strukturudvikling i både frugt- og grøntsagsgartneri og landbrug, jfr. figur 8.

Figuren viser, at strukturpresset har været stort i alle sektorer. Gartnerier med frilandsgrøntsager og gartnerier med væksthushgrøntsager er dog faldet relativt meget i perioden.

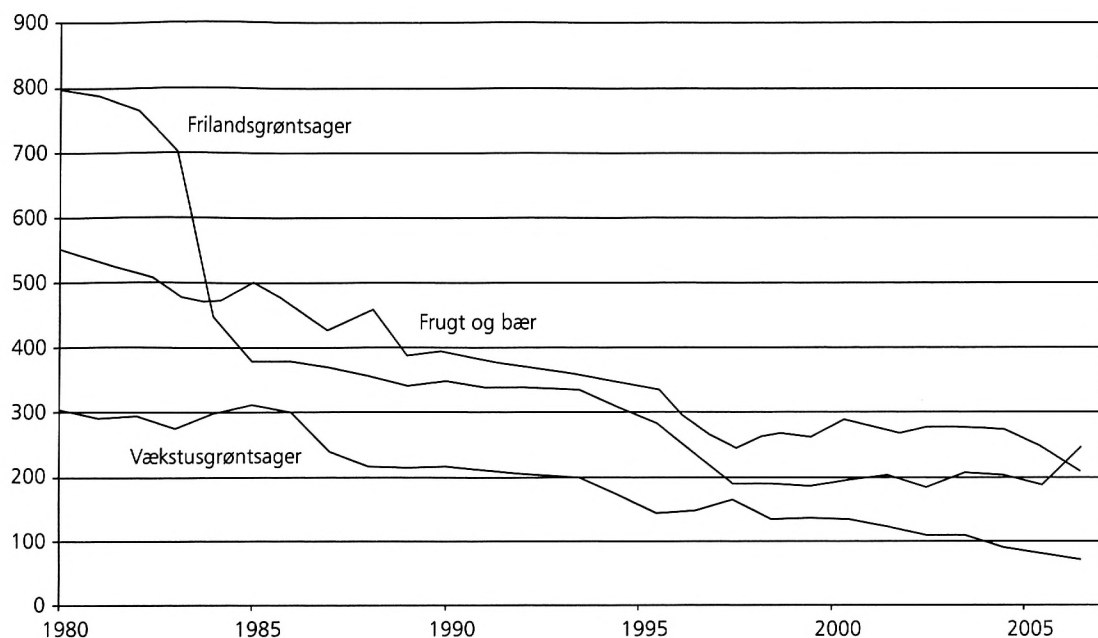
Parallelt med denne udvikling er frugt- og grønsagsbedrifterne blevet væsentligt større. Udviklingen i bedriftenes størrelse målt på areal (hvilket i sagens natur ikke er noget entydigt størrelsesbegreb) fremgår af figur 8.

I forhold til strukturudviklingen i landbruget har væksthusektoren haft en kraftigere udvikling, mens den har været svagere i frilandsgroøtsaags- samt frugt- og bærsektoren.

Strukturudviklingen i gartnerierhvervet er også gået i retning af en større og større spredning i størrelserne. Der ses således en udvikling i retning af nogle helt store virksomheder, som målt i omsætning har en betydelig rolle for hele erhvervet.

Figur 7.

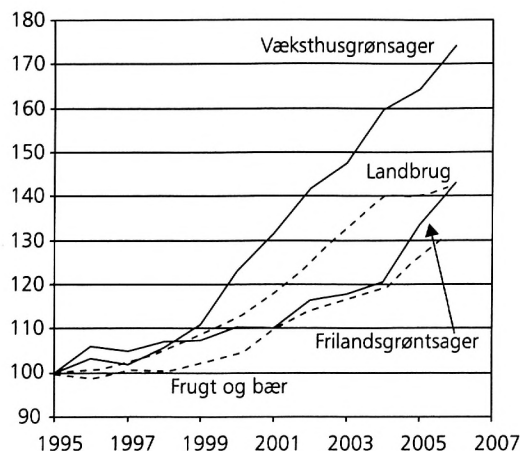
Antal virksomheder (gartnerier) inden for produktion af frugt og grønt, 1980-2006

Kilde: Egen fremstilling på grundlag af Danmarks Statistik (2008).

Figur 8.

**Udvikling i areal i pr. virksomhed.
1995 = 100**

Kilde: Egne beregninger på grundlag af FOI (flere årgange) og Danmarks Statistik (flere årgange).

Også koncentrationen i indtjeningen har været stigende gennem de seneste år. De 25 pct. af gartnerne med den højeste indtjening får en stadig større andel af den samlede indtjening.

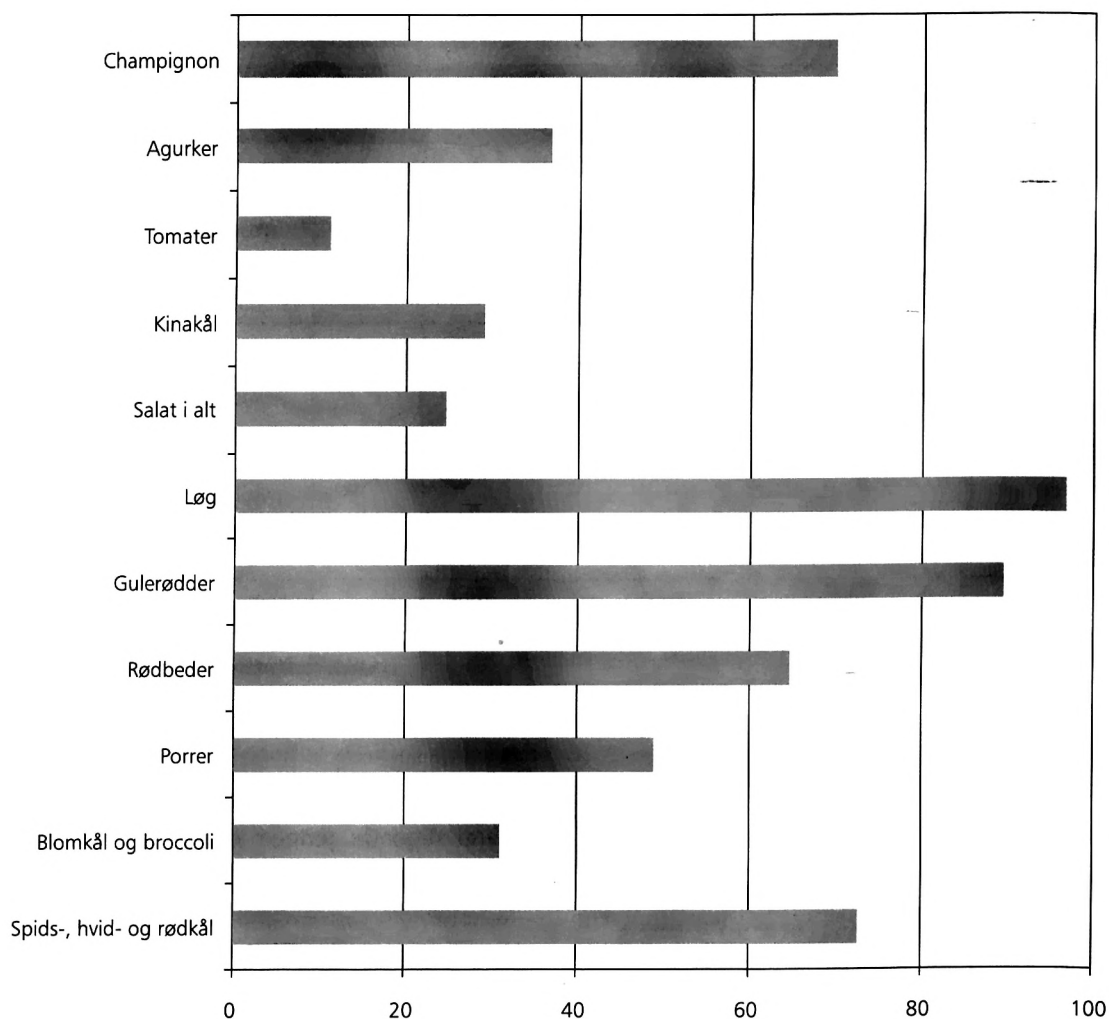
Produktion og handel

Udviklingen i den danske selvforsyningsgrad for en række vigtige grøntsagsprodukter fremgår af figur 9.

Som det understreges af figuren, er grøntsagssektoren primært hjemmemarkedsorienteret. Nettoimporten er betydelig, og selvforsyningsgraden er generelt under 100. Set over hele perioden 1996/97 til 2006 er selvforsyningsgraden faldende.

Figur 9.

Selvforsyningsgrad for væsentlige danske grøntsager m.m.

Anm: Gennemsnit af perioden 1996/97-2006.

Kilde: Egne beregninger på grundlag af Danmarks Statistik (flere årgange).

Samme mønster og udvikling kan ses for frugtsektoren.

Den stigende fokusering på hjemmemarkedet ses også af, at den danske eksports andel af verdensmarkedet generelt har været faldende i de senere år.

Sektorens udfordringer

Frugt- og grøntsagssektorens konkurrencemæssige situation og udfordringer analyseres i dette afsnit ud fra en SWOT-analyse (Strength, Weaknesses, Opportunities and

Threats), hvor SW er de interne forhold i sektoren, mens OT er eksterne forhold.

SWOT-analysen baserer sig dels på den forangående sektorbeskrivelse, dels på analyser ud fra branchevurderinger, litteraturstudier, statistikker, interviews, rapporter, input fra producentorganisationer, m.m.

Styrker

Interne styrker i gartnerierhvervet samt i tilhørende forsynings-, afsætnings- og forarbejdningsled.

Velfungerende rådgivningstjeneste

Gartnerne har en velfungerende rådgivningstjeneste til rådighed. I visse tilfælde bruger gartnerne udenlandske eksperter/rådgivere – især inden for specifikke områder.

Høj effektivitet

Udbytte pr. areal, pr. arbejdskraftenhed m.m. er relativt høje – især når der tages højde for de klimamæssige ulemper.

Stigende og høj mekanisering

Frugt- og grønsagsgartnerierne og de tilhørende forarbejdningsled har i en vis udstrækning formået at mekanisere erhvervet yderligere – især som en defensiv reaktion på de relativt høje lønomkostninger.

Friskhed

Den geografisk tætte kontakt til det danske marked (hovedmarkedet).

Klima

Klima-mæssige styrker m.h.t. vandingsmuligheder. Visse frugt og grøntsager har også fordel af det danske klima, når det gælder temperatur (lang vækstperiode m.m.), daglæng-

de m.m. Også skadedyrstrykket m.m. er mindre i Danmark p.g.a. klimaet.

Forsyning (just-in-time)

Den tætte geografiske afstand, et veludviklet distributionssystem, effektiv værdikæde m.m. sikrer aftagerne en stor forsyningsgaranti.

Lavt pesticid-indhold

Dansk frugt og danske grøntsager har en dokumenteret og anerkendt status som produkter med et meget lavt indhold af pesticidrester – i forhold til udenlandske konkurrenter.

Præference for danske produkter blandt forbrugere

Danske produkter har en præference blandt danske forbrugere – og kan dermed opnå en merpris, i det omfang den danske oprindelse kan dokumenteres og synliggøres.

Fokus på energi-anvendelse

Både sektoren selv og de offentlige myndigheder har fokus på effektiv energianvendelse, og dermed kan en vigtig fremtidig konkurrenceparameter være opbygget.

Evne til at håndtere miljøkrav

Sektoren har en konkurrencemæssig styrke m.h.t. at håndtere, overholde og dokumentere miljøkrav. Evne til at dokumentere sporbarhed bliver dermed også en styrke.

God omstillingsevne

Via sammenhæng mellem på den ene side forskning og udvikling, innovation samt rådgivning og på den anden side gartnerierhvervet spredes ny viden relativt hurtigt og effektivt, og det muliggør en hurtig omstilling til

nye vilkår. Gartnernes relativt høje uddannelsesniveau er også med til at sikre en god tilpasnings- og omstillingsevne.

Godt samspil med offentlige myndigheder m.m.

Samspillet med offentlige myndigheder og institutioner m.h.t. innovation, kontrol, styrkelse af erhvervets konkurrenceevne, strategiske indsatsområder m.m. er godt.

Økologisk produktion

Hele branchen har opbygget en god kompetence m.h.t. økologisk produktion. Troværdigheden på området er stor, der er opbygget en god infrastruktur, og afsætningsorganisationen er velfungerende.

God infrastruktur og vertikal integration

Den vertikale integration og den relativt høje grad af andelseje sikrer en god infrastruktur og vertikal integration. Andelshavernes leveringspligt øger endvidere sektorens konkurrencekraft og stabilitet.

Kontraktproduktion mellem på den ene side gartnerierne og på den anden side engrosleddet

Det »traditionelle« udsalg bliver i stigende omfang afløst af længerevarende kontrakt-handel. Dette har betydelige fordele for begge parter, idet forudsigelighed, sporbarehed og vertikal integration i det hele taget forbedres.

Stigende konsolidering i engrosleddet.

Gennem de seneste årtier er der sket en kraftig strukturudvikling og konsolidering både i engrosleddet og i frugt- og grønsagsindustrien. Dermed er der skabt en mere effektiv

struktur med mulighed for at udnytte yderligere stordriftsfordele, og markedsplaceringen over for de stadig større kunder er blevet styrket m.m.

Svagheder

Interne svagheder i gartnerierhvervet samt i tilhørende forsynings-, afsætnings- og forarbejdningsled.

Omkostninger

Omkostningsniveauet ligger væsentligt over niveauet i konkurrentlande i Sydeuropa. Løsniveauet i Danmark – m.h.t. gartnerierhvervet – ligger blandt de allerhøjeste i Europa.

Tilgængelighed af arbejdskraft

Der er mangel på arbejdskraft i gartnerisektoren, og selv en succesfuld tiltrækning af udenlandsk arbejdskraft har ikke kunnet løse arbejdskraftproblemet. Manglen på arbejdskraft skyldes dels de mindre årgange, dels gartnerierhvervets attraktivitet (løn, arbejdsvilkår, image m.m.).

Energi og klima

Når det gælder de mere varmekrævende produkter, har dansk gartneri en energimæssig svaghed i form af et relativt højt energiforbrug og tilsvarende højere energiomkostninger.

Jord, anlæg m.m.

De danske etablerings- og investeringsomkostninger i gartnerianlæg, jord m.m. er relativt høje i forhold til flere andre lande i Europa. Konkurrencen med landbruget om jord er relativt høj i landbrugsintensive områder. Anlægs- og etableringsomkostninger m.h.t. væksthuse m.m. er også relativt høje i Danmark, hvilket giver en løbende meromkostning.

Geografisk afstand til nye europæiske kunder
Ekspansion til nye udenlandske kunder er besværlig pga. geografisk afstand. Der er dermed en barriere for yderligere vækst og ekspansion i erhvervet.

Lille erhverv med mange selvstændige aktører
Selv om en betydelig del af den danske frugt- og grønsagssektor består af andelsselskaber og medlemmer med leveringspligt, er der ikke samme tradition for andelssamarbejde og vertikal integration med udgangspunkt i andelsselskaber, som det f.eks. er tilfældet med mejeri- og slagterisektorerne i Danmark. Motivationen til at søge samarbejde med kolleger med henblik på at opnå større fælles fordele er givetvis større i andre sektorer end i frugt- og grøntsektoren.

Høj gennemsnitsalder blandt gartnere
Gennemsnitsalderen blandt gartnere er over 50 år, og dermed vil en stor del af de nuværende gartnere forlade erhvervet inden for en kortere årrække, hvilket i sig selv kan give problemer m.h.t. generationsskifte. Den høje gennemsnitsalder er også et symptom på manglende eller utilstrækkelig tilgang af nye unge gartnere.

Nedlukning af virksomheder i frugt- og grøntindustrien pga. dårlig indtjening
Gennem de senere år er antallet af virksomheder i frugt- og grønsagsindustrien faldet – p.g.a. øget behov for rationalisering og konsolidering (positivt), men også p.g.a. en lav indtjening og manglende tro på, at udviklingen vil vende inden for en overskuelig fremtid (negativt). Der er nu relativt få store virksomheder tilbage, og en yderligere lukning kan ramme hele sektoren negativt.

Kraftig afvandring

– *svækker væksten i sektoren*

Afvandringen – som følge af generationsskifte, dårlig indtjening i erhvervet, mangel på arbejdskraft eller andet – kan svække væksten i erhvervet. Der er derfor også risiko for manglende kapacitetsudnyttelse og en selvforstærkende pessimisme i erhvervet.

For svag integration/samarbejde med detailed
Detailhandlen bliver i stigende grad en strategisk samarbejdspartner for fremstillingserhvervene. Der opbygges ofte et længerevarende samarbejde om produktudvikling, logistik, markedsføring m.m. Gartnerisektoren har endnu ikke optimeret dette samarbejde med detaileddet.

Beskedent omfang af forskning og udvikling

Omfanget af forskning og udvikling i sektoren er beskedent. Dermed er også indsatsen for at udvikle nye unikke konkurrenceparametre beskedent, og det vil svække konkurrenceevnen på kortere eller længere sigt. Der er brug for en øget indsats inden for både proces- og produktudvikling.

Innovations-problemer

Innovation i frugt- og grønsagssektoren er på den ene side en væsentlig forudsætning for fremtidig konkurrenceevne, men på den anden side kan der være flere indbyggede barrierer og problemer:

- Værdien af innovation er vanskeligt at dokumentere og synliggøre
- Resultater af innovation kan være svær at beskytte
- Der har været for få gode succeshistorier

- Investeringer i innovation bliver ofte nedprioriteret i lavkonjunkturer.

Generel for svag økonomisk troværdighed i forhold til långivere

Det er en generel vurdering i branchen, at långiverne (herunder især banker m.m.) er meget tilbageholdende med vidtgående lånearrangementer i sektoren, da der tidligere har været betydelige tab ved konkurser og akkordordninger. Sektoren har dermed generelt svært ved at tiltrække risikovillig kapital og lånekapital.

Arbejdskraft/Rekruttering

Det er vanskeligt at tiltrække tilstrækkelig arbejdskraft (både ansatte og nye selvstændige) til den løn eller det overskud, som gartneribedrifterne kan præstere. Det er med til at svække sektorens produktion og fremtidige udvikling. Tiltrækning af nye personer med en helt anden baggrund, tradition eller oprindelse – som generelt kan være med til at tilføre ny dynamik i et erhverv – er også begrænset.

Generationsskifte-problemer

Alt i alt her sektoren potentielle generationskifte-problemer: Det er svært at tiltrække nye unge gartnere, gennemsnitsalderen på de etablerede gartnere er høj, og samtidig kan beskatning ved generationsskifte være med til at begrænse tilgangen til erhvervet.

»Skæv« strukturudvikling

Strukturudviklingen i gartneriet forløber »skævt«, og sektoren bliver stadig mere polariseret. De 20 pct. største gartnerier (alle gartnerier) står nu for over 80 pct. af den samlede omsætning.

Mere end 30 pct. af omsætningen i hele

gartnerierhvervet kommer fra 24 gartnerier, og gennem de senere år er der kommet 2-3 gartnerier med en omsætning på over 100 mio. kr. Også specifikt for frugt- og grøntsagsgartnerier er der en skæv strukturudvikling.

Muligheder

Eksterne muligheder i gartnerierhvervet samt i tilhørende forsynings-, afsætnings- og forarbejdningsled.

Øget markedsvækst og efterspørgsel

Forbruget af vegetabiliske kalorier falder normalt i takt med et lands økonomiske udvikling. På den baggrund kan man ikke umiddelbart forvente nogen væsentlig stigning i markedsvæksten eller efterspørgslen i Danmark eller i vore nabolande. Det er dog sandsynligt, at »kurven igen knækker« i takt med stigende velfærd og ikke mindst information og bevidsthed om emner som livsstilssygdomme, sund mad, sundhed og velvære m.m.

Sundhed og sundhedskampagner

Øget fokus på sundhed, sundhedskampagner (herunder »6 om dagen«), kampagner mod fedme m.m. vil øge efterspørgslen efter frugt og grøntsager.

Differentieret moms

Differentieret moms, hvor sundere fødevarer pålægges en lavere moms, vil gavne efterspørgslen efter frugt og grøntsager.

Stigende efterspørgsel efter økologisk frugt og grønt

Den danske frugt og grøntsektor har en stærk placering i både et dansk og europæisk perspektiv, når det drejer sig om økologisk frugt

og grønt. En stigende efterspørgsel efter økologiske produkter kan derfor give den danske frugt- og grøntsektor muligheder for via yderligere omlægning at kunne ekspandere m.h.t. både produktion og afsætning.

Samarbejde med detailkæder

Der kan etableres et længerevarende strategisk samarbejde med detailkæder om produktudvikling. Tiltag som »Category management«, »Efficient Consumer Respons« m.m. kan udvikles, således at gartnerierhvervet/gartneri-engrosledet står som ansvarlig for supermarkeds kædernes frugt- og grøntsagsafdelinger m.m. Flere af de danske engrosvirksomheder inden for frugt og grønt vurderes at have klare konkurrencemæssige fortrin inden for både størrelse, forsyningssikkerhed, kvalitet og sortiment til at kunne magte sådanne opgaver.

Offentlige tiltag for at øge sektorens konkurrenceevne

I takt med at de direkte markedsordninger i EU i form af prisstøtte, oplagring m.m. gradvist ophører, må en konkurrenceevneforbedrende erhvervspolitik tage udgangspunkt i andre parametre. Tiltag til at udvikle nye kompetencer, rationalisering, automatisering, sikring af stort sortiment, opbygning og logistik-systemer, fælles kvalitetsstandarder må herefter komme mere i fokus. Disse tiltag er i højere grad foreneligt med principperne i WTO, og de er også med til at give mere vedvarende konkurrencefordele. En videreudvikling af disse instrumenter vil være en oplagt mulighed for sektoren.

Understøtte producentorganisationers fælles tiltag

En øget anvendelse af støtteordninger til producentorganisationer vil være med til både at videreudvikle sektoren og dens fremtidige konkurrenceevne, og samtidigt etableres en stærkere markeds-mæssig placering over for især aftagerne.

Innovationsstøtteordninger

Som et led i den generelle erhvervspolitik er der fremlagt en række konkurrenceevneforbedrende ordninger, som frugt- og grøntsagssektoren i vid udstrækning også kan drage nytte af. Bl.a. innovationsloven indeholder støttemuligheder, som kan være af relevans.

Videnspredning fra offentlige forskningsinstitutioner

Et mere målrettet samarbejde mellem de offentlige forskningsinstitutioner og frugt- og grøntsagsbranchen kan resultere i en bedre videnspredning. På den måde sikres på den ene side, at de offentlige forskningsinstitutioner kender de konkrete forskningsbehov og -udfordringer i erhvervet. På den anden side får erhvervet en bedre indsigt i de konkrete forskningsresultater, hvorved der er mulighed for en bedre og hurtigere kommerciel udnyttelse af ny viden.

Skolefrugt-ordninger

En videreudvikling af skolefrugtordningen vil øge efterspørgslen efter frugt – og på længere sigt også skabe en naturlig større efterspørgsel.

Ligestilling med landbrug m.h.t.

EU-støtteordninger

Frugt- og grøntsagsprodukter er nu ikke mere

defavoriseret i forhold til landbrugsprodukter, når det gælder betalingsrettigheder i EU's landbrugspolitik.

Udvikling af ny teknologi og arbejdskraft-besparende

En videreudvikling af ny teknologi, som kan billiggøre og effektivisere de arbejdskrafttunge processer i sektoren, kan være en potentiel mulighed. Da arbejdskraft er en forholdsvis dyr ressource i forhold til de konkurrerende lande, og da det er vanskeligt for sektoren at tiltrække tilstrækkelig arbejdskraft, kan ny teknologi løse flere problemer på én gang.

Trusler

Eksterne trusler i gartnerierhvervet samt i tilhørende forsynings-, afsætnings- og forarbejdningsled.

Miljø-, energi- og klimaomkostninger

Erhvervet kan pålægges yderligere omkostningsfuld national regulering på miljø-, klima- og energiområdet

- uden tilsvarende effektivitet
- uden tilsvarende mulighed for at overvælte omkostningerne på efterfølgende led i værdikæden
- uden tilsvarende omkostninger i konkurrentlande.

Stigende købermagt

Købermagten (markedsmagten hos gartnerisektorens kunder) forventes at stige i de kommende år i takt med detailhandlens øgede konsolidering, globalisering og samarbejde via globale strategiske alliancer. 5 detailkæder har i dag via alliancer over 50 pct. af dagligvaremarkedet i Europa, og andelen forventes

at stige til 80 pct. i 2015. Dermed øges detailhandlens markedsmagt i forhold til bl.a. gartnerisektoren.

Private labels

Detailkæder bruger i stigende grad private labels. Dermed undertrykkes fremstillingerhvervenes egne mærkevarer, og samtidig kan det blive vanskeligere for gartnerierhvervet at fastholde egne unikke kvalitetsfordele. Detailhandlen sætter deres egne standarder og kan nemmere skifte leverandører (på tværs af landegrænser) for at få de billigste leverancer.

Yderligere import fra sydlige lande

Den danske import af frugt og grøntsager har været stigende i en længere periode, og for den danske gartnerisektor er der en risiko for, at den vil stige fremover. Det gælder fra områder som

- Holland (Holland har en næsten dominerende placering på det europæiske marked for frugt og grøntsager)
- Sydeuropa (fordel pga. klima og forbedrede transport- og logistikmuligheder)
- Central og Østeuropa (bulk-produktion)
- Andre verdensdele (friske frugt- og grøntsagsprodukter fra Afrika, Asien og Syd- og Mellemamerika).

Globalisering gør høje danske omkostninger mere problematiske

Globalisering og liberalisering vil øge den internationale handel – presset fra importvarer vil blive større i takt med denne udvikling. Konkurrencepresset vil især ramme den danske frugt- og grøntsektor på de områder,

hvor der i forvejen er en omkostningsulempe i forhold til de udenlandske konkurrenter.

Højere kornpriser

Højere kornpriser kan få frilandsgartnere til at skifte fra grøntsager til korn – og tilsvarende få unge mennesker til at vælge planteavl (korn) frem for gartneriprodukter.

Genteknologi

Genteknologi kan frembringe umiddelbare kvalitetsforbedringer, som bliver forbeholdt gartnere uden for Danmark eller uden for EU på grund af lokale eller nationale forbud mod GMO. GMO med henblik på f.eks. langtidsholdbar frugt og grønt m.m. kan blive en trussel mod den danske produktion. Også inden for planteværn kan GMO give danske gartnere en konkurrencemæssig ulempe.

Flere færdigretter, udespisning og food-service

Udviklingen går kraftigt i retning af flere færdigretter, udespisning, food-service m.m. – dvs. øget forædling af fødevarer-råvarerne. Dermed bliver råvarekvaliteten mere usynlig, og dermed vil danske kvalitetsfortrin inden for frugt og grøntsager blive svagere i markedsføringen.

Konklusion og mulige initiativer

Den danske frugt- og grønsagssektor er under konstant pres og udvikling. De internationale markedsforhold, stigende konkurrence og globalisering er nogle af de bagvedliggende faktorer, som giver sektoren udfordringer. Sektoren omfatter her hele værdikæden fra forsyning til forbruger, hvor en række virksomheder, produkter og brancher indgår i et komplekst samspil.

Den danske frugt- og grønsagssektor har

gennem de senere år oplevet en stagnerende eller endog faldende produktion og værditilvækst. I flere led i kæden har der været en utilfredsstillende indtjening, og blandt frugt- og bærgartnerens har der i flere år været et gennemsnitligt negativt driftsresultat.

Der kan dog identificeres en række styrker i sektoren, som på kortere eller længere sigt kan bruges som udgangspunkt for en fornyet vækst. Samtidig er der også en række svagheder, som man enten må søge at undgå, eller som man må forsøge at udvikle.

Tilsvarende findes der eksternt en række trusler og muligheder, som sektoren og det offentlige system må forholde sig til, og som også bør indgå i en samlet strategi for sektorens fremtidige udvikling og vækst.

Anbefalede initiativer

Initiativerne kan være målrettet primær-gartnerierne, forarbejdningsleddene, handels- og afsætningsleddene og det offentlige system.

Anbefalingerne tager samlet udgangspunkt i at

- understøtte styrker
- løse eller undgå svagheder
- udnytte relevante muligheder
- imødegå potentielle trusler.

Anbefalingerne dækker tiltag i hele værdikæden.

1) Rådgivningstjenesten styrkes

De store indtjeningsforskelle i erhvervet tyder på, at der er et udpræget behov for driftsøkonomisk, strategisk og faglig rådgivning i store dele af frugt- og grøntsektoren. En målrettet øget rådgivning kan forventes at understøtte og forbedre sektorens indtjening på både

kortere og længere sigt. Samtidig kan rådgivning rettet mod de forventede fremtidige markedsvilkår blive introduceret. En fuld brugerfinansieret rådgivning på dette område vurderes ikke at være tilstrækkelig, idet både samfundsmæssige hensyn, erhvervsstruktur m.m. skal tages i betragtning.

2) Bedre videnspredning fra offentlige forskningsinstitutioner til erhvervet

Videnformidling og spredning af ny forskning og udvikling fra offentlige forskningsinstitutioner til frugt- og grønsagssektoren kan styrkes yderligere. Kontaktfora m.m. med de deltagende parter kan oprettes. Gensidig udveksling af behov og muligheder på området er vigtigt. Videnspredning kan også kobles på den styrkelse af rådgivningstjenesten, som er nævnt under punkt 1.

3) Styrkelse af innovation

Området har flere dimensioner:

- Innovation som begreb skal forklares.
- Værdien af innovation som konkurrenceparameter skal tydeliggøres, og der skal informeres herom.
- Konkrete eksempler på innovation i frugt- og grøntsektoren skal præsenteres.
- Mulighederne for tilskud og assistance til innovationsprojekter skal styrkes yderligere.

4) Teknologiudvikling og -anvendelse

Frugt- og grøntsektoren har brug for, at der løbende videreudvikles ny teknologi, som kan billiggøre og effektivisere de arbejdskrafttunge processer i sektoren. Dette skal ses i lyset af de arbejdskraftproblemer, som hele sektoren står overfor. Da de enkelte gartnerier hver

for sig er for små til at investere i teknologiudvikling på dette område, kan et offentligt incitament overvejes.

5) Genopretning af markedsbalance ved at understøtte fælles udviklingsinitiativer i producentorganisationer

Markedsstyrken på markedet for frugt og grønt bevæger sig i disse år til fordel for de store detailkæder. Resultatet kan blive, at den danske frugt- og grøntsektor kommer under økonomisk pres, og at den fremtidige udvikling af sektoren dermed hæmmes. Understøtning af fælles tiltag inden for produktudvikling, markedsføring, teknologianvendelse m.m. i producentorganisationer og -sammen slutninger kan derfor anbefales.

6) Yderligere fokus på energiområdet

Dele af frugt- og grøntsektoren er energitung, og set i lyset af udfordringerne vedr. klimapolitik, begrænsning af CO₂-udslip, generelle energibesparelser m.m. er der behov for yderligere målrettede og specifikke tiltag på dette område. Dette skal også ses i lyset af, at den danske frugt- og grøntsektor i dag har betydelige konkurrencemæssige ulemper på energiområdet.

7) Fokus på konkurrenceevneudvikling i forhold til konkurrentlande

Det er karakteristisk, at den danske frugt- og grønsagssektor tilsyneladende taber markedsandele og konkurrenceevne til andre lande i EU. Der kan derfor foretages en nærmere identifikation og analyse af de kritiske parametre, hvor den danske frugt- og grøntsektor har oplagte svagheder og forbedringsmuligheder – set i forhold til relevante konkurrentlande. Der fokuseres her udelukkende

på de strukturelle og dermed ikke-erhvervs-politiske områder.

8) Identifikation og evt. tilpasning af erhvervspolitiske rammevilkår

Ligestilling i erhvervspolitisk øjemed er ikke nødvendigvis et mål, idet forskelle i

- landenes erhvervsstruktur
- miljøfølsomhed
- samfundsøkonomiske præferencer
- økonomiske udviklingsniveau
- omkostningsstrukturer m.m

kan nødvendiggøre en selvstændig indenlandske erhvervspolitik. På den anden side, er det også givet, at med den stigende globalisering og internationale økonomiske integration lægges der et pres på de nationale regeringer i retning af stigende harmonisering af de erhvervspolitiske vilkår mellem landene.

På den baggrund er der behov en kortlægning af de erhvervsøkonomiske vilkår i den danske frugt- og grøntsektor i forhold til en række andre aktuelle og fremtidige konkurrentlande. På det grundlag kan der tages beslutning om en evt. omlægning eller tilpasning ud fra de samlede samfundsøkonomiske hensyn.

9) Identifikation og understøtning af økonomiske vækstincitamenter

Øget bæredygtig vækst i den danske frugt- og grøntsektor bør være et både samfundsøkonomisk og erhvervsmæssigt mål. Rammevilkårene for øget vækst i netop frugt- og grøntsektoren er ikke tilstrækkeligt belyst set i lyset af de seneste års øgede politiske fokus på klima, globalisering og sundhed. Barriererne og incitamenterne for øget vækst – på et økonomisk og miljømæssigt bæredygtigt grundlag – bør derfor analyseres nærmere. På dette grundlag kan der efterfølgende træffes beslutning om konkrete tiltag.

10. Øget målrettet fokus på forskning og udvikling

Forskning, udvikling og innovation er meget væsentlige parametre til at øge sektorens internationale konkurrenceevne. Da det samtidig indikeres, at indsatsen i forvejen ikke er optimal, og at potentialet for yderligere samfundsøkonomiske og erhvervsmæssige fordele ved en øget indsats er betydelig, er det et oplagt indsatsområde.

Kilder

Europa-kommissionen (2008): www.europa.eu

Danmarks Statistik (2008): www.dst.dk

Danmarks Statistik (flere årgange): Landbrugsstatistik

FOI (2008): www.foi.dk

FOI (flere årgange): Gartneriregnskabsstatistik

Hansen, Henning Otte (2005): Vækst i fødevareindustrien. Handelshøjskolens Forlag

Hansen, Henning Otte (1995): Dansk gartneri – set udefra. Jordbrugsforlaget

UNIDO (2007): www.unido.org